

A NÉMET TANÁRKÉPZÉS REFORMJA.

Az iskolai reformok között Németország semmit sem tartott előbbrevalónak, mint a tanárképzés ügyének előmozdítását és szabályozását. S valóban nem lehet csodálkoznunk a nálunk hangzó panaszokon a leendő tanár egyetemi tanulmányait illetőleg, mikor Németországban, hol az egyetemek igazán magas tudományos színvonalon állanak, szintén általánosan elismert tény, hogy az egyetem nem gondoskodik, vagy legalább is, hogy nem gondoskodhatik a tanárképzésről is. Vannak ugyan hangok, melyek a tanárra nézve elégnék tartják a tudományos képzettséget abban a föltevésben, hogy a tudományosan készült egyén, a ki a tanári pályára rátermett, magától is meg fogja találni a neki megfelelő és sikerre vezető utat a tanári pályán. Azt senkisésem tagadja hogy a földológ a rátermettség, de az is bizonyos, hogy az elméleti belátás csak öregbíti és fokozza a rátermettség tehetségét s öntudatos nevelői munkásságot egyedül tesz lehetővé. S valóban a legilletékesebbek elismerik a pædagogiai képzés elkerülhetetlen szükségét. *Goszler* volt-miniszter 1889-ben márcz. 6-ikán a képviselőházban tartott beszédében a próbaévről megemlékezvén, hibáztatta, hogy a próbaéveseket általában magukra hagyták, de abbéli nézetének adott kifejezést, hogy «das sind nur glücklicher angelegte Naturen, die immer ihren Weg tastend finden werden, auch im Dunkel der Nacht. Aber die Unterrichtsverwaltung muss im allgemeinen doch mehr mit dem Durchschnitt rechnen und da habe ich doch den Eindruck, dass auf diesem Gebiete nicht alles ist, wie es sein sollte.» Ez állapotok javítására érlelődött meg benne a «*Seminarjahr*» gondolata, mint azt a már említett beszédben kifejezte: «Azt hiszem, hogy a tulajdonképeni próbaév közt, a mint az alakúl, s az egyetemről való távozás közt még egy közbeneső foknak kell lennie.» Ilyen közbeneső foknak ismeri el aztán a Németországban levő pædagogia seminariumokat (Poroszországban számra 11-et), melyek azonban csak 64 kandidatust képezhettek abban az évben, s így 464 kiszorúlt belőlük. Ezeknek praktikus képezhetése végett találta célszerűnek, hogy a teljes intézetek közül a kiválókat kiszemelvén, mindenikhez körülbelül 6—6 fiatal embert utasít, kiket aztán egy kitünő direktor vagy kiváló tanárok bevezetnek az iskolai élet praxisába, részint mintaelőadások, részint beható megbeszélések, részint végre a tanár vezetése alatt történő tanítás útján. E gondolatoknak teljes kifejezését foglalja aztán magában az 1890 márcz. 15-ikén kiadott: «*Ordnung der praktischen Ausbildung der Kandidaten für das Lehramt an höheren Schulen*», a mely úgy tekinthető, mint a mai németországi tanárképzés alapja, mert bár e rendelet voltaképp csak a porosz

tanárképzésre nézve kötelező, de mivel Poroszországban csak az e szerint képzett tanárok nyerhetnek majd alkalmazást, a többi német államok nagy része némi módosításokkal lényegileg szintén elfogadta e szabályrendeletet.

Minthogy tehát ez az *Ordnung* oly átalakító befolyással van az egész németországi tanárképzésre, ebből indulok ki, s azt vizsgálom, mennyire felel meg egyik-másik intézet e szabályzat követelményeinek és milyen módon valósítja őket a praxisban.

E szabályzat értelmében minden kandidatus köteles szakvizsgálata után két évi gyakorlati képzésnek alávetni magát. Ez a két év: a semináriumi év meg a próbaév. A semináriumi évet valamely meglevő pädagogiai semináriumnál, vagy a gyakorlati képzés céljainak megfelelő s a közokt. miniszter által kijelölt 9 osztályú középiskolánál töltheti; jelentkezhetni a nyári vagy a téli félév előtt az illető Provincialschulkollegium előtt. Átlag 6—6 jelölt juthat egy intézetre. Intézetet a jelölt a semináriumi év alatt nem cserélhet. A *semináriumi* képzés a következő módon történik:

1. Hetenkint legalább két órában tervszerűleg rendezett pädagogiai értekezletet tartanak a direktor vagy egy megbízott tanár vezetése alatt, melyben a direktor engedelmével más tanárok is részt vehetnek. Ez értekezletek főtárgyai: a nevelés- és tanítás-tan fő elvei alkalmazásukra való tekintettel; órákra való előkészület, a semináriumi tagok előadásainak bírálata, a semináriumi tagok részéről rövidebb referatumok pädagogiai vagy adminisztrationalis kérdésekről; a semináriumi év letelte előtt három hónappal beszolgáltatandó dolgozat valamely, az igazgató által kitűzött pädagogiai vagy didaktikai kérdésről.

2. A jelöltek praktikus foglalkoztatása áll először az igazgató és az általa kijelölt tanárok óráinak látogatásából és saját tanítói működésükből, mely a 2-dik évnegyedben kezdődik, s melyre a jelölt írásbelileg készül. A jelölt próbatanításán a többiek is jelen vannak, ha a direktor másképp nem rendelkezik. A jelölt a direktor vagy megbízott tanár vezetése alatt tanít hetenkint 2—3 órán. Alkalmat kell neki adni, hogy a fánsszerekkel megismerkedjék; egyúttal lehetőleg részt kell vennie a munka- és játzó-órákon, a tornatanításban s iskolai kirándulásokon. A helyi viszonyokhoz képest időnkint tanító-képzőknél és népiskoláknál való hospitálása is ajánlatos. A rendes osztályvizsgálatokon, valamint konferenciákon rendszeren a semináriumi tagok is részt vesznek, mint hallgatók. (A direktor és a semináriumi tagok vezetésével megbízott tanárok saját tanításokban lehetőleg könnyébbítést kapnak).

A semináriumi év letelte előtt négy héttel a direktor saját tapasztalatai és a megbízott tanárok ítélete alapján jelentést tesz a Provincialschulkollegiumnak a kandidátusok évi működéséről és sikeréről; mellékli a kandidátusok írásbeli dolgozatait, bírálattal ellátva és a kandidátusoknak a próbaévre való jelentkezését. A je-

lött meg is nevezheti a helyet, a hol a próbaévet tölteni kívánná (rendesen ama provincia, a hol seminariumi évét töltötte) s e kivánságát lehetőleg teljesítik. A kiket a direktor a tanári pályára képteleneknek ítél, azoknak a Schulkollegium tanácsolja, hogy hagyják el e pályát.

A *próbaév* lefolyása a következő:

A Prov. Schulkollegium a jelentkező jelöltekkel bizonyos (teljes vagy nem teljes) intézetekhez utasítja, még pedig 9 éves tanfolyamú intézetekhez legfőlebb hármat, kisebbekhez legfelebb kettőt, s ez alkalommal közli az intézet vezetőjével a jelölteknek a seminariumi év alatt tanúsított sikerét, jó tulajdonságait vagy hiányait. Intézet-csere csak kivételesen történhetik.

A képzés módja a következő:

1. Képesítésük pontos szemmeltartásával mindjárt nagyobb feladatot kapnak s heti 8—10 ingyen tartandó órára vannak kötelezve a direktor vagy az illető osztályfők és tanárok vezetése alatt. Foglalkozásuk rendjét a direktor szabja meg, tekintettel arra, hogy több szakban, *több osztályban* taníthassanak.

A direktornak és az intézet tanárainak, kiknek tanítását a jelölt időnkint helyettesítőleg átveszi, mindig jelen kell lenniök, mert a cél nem az ő megkönnyítésük, hanem a jelölt gyakorlati kiképzése.

A direktor a jelöltnek mindjárt belépésekor pontosan megjelöli feladatát, megismerteti az iskolai renddel és ellátja a kellő utasításokkal. Munkásságára és vezetésére felügyel, a tanórákon többször meglátogatja, egyes hibákra figyelmezteti, szükség esetén komolyan inti.

A vezetéssel megbizott tanárok kötelesek a jelölt óráin az első évnegyedben rendszeren, később legalább havonként kétszer megjelenni s a szükséges megjegyzéseket óra után megtenni. Hónaponként a rendes értekezlet végével az illető tanárok jelentést tesznek a direktornak s megbeszélnek vele a jövőre szükséges dolgokat.

A direktor által különösen kijelölt tanórákon a jelölteknek jelen kell lenniök, szintűgy a vizsgálatokon és tanári értekezleteken, s az érdemjegyek megállapításánál az osztályfőnök ellenőrzése mellett szintén szavaznak.

Sürgős esetekben a Prov. Schulkollegium engedelmével heti 20 órára kötelezhető a jelölt, s ezért megfelelő jutalmazásban részesül. Ez esetben teljes szavazati joga van az általa vezetett osztályt illetőleg.

A pædagogiai belátás mértékének igazolására a jelöltek a próbaév vége felé jelentést adnak be a direktornak saját munkásságukról.

A próbaév végén a direktor is jelentést tesz róluk a Prov. Schulkollegiumnak s mellékli dolgozatukat. Ennek alapján azután

a Prov. Schulkollegium a kétévi praktikus képzés fölött itéletet mond s elismeri vagy megtagadja a jelölt képesítését. Elismerés esetén bizonyítványt állít ki a jelöltnek, mely kiegészítő része a tudományos vizsgálati bizonyítványnak. A képesítés megtagadása akkor történhetik, ha a jelölt pædagogiailag nagy járatlanságot tanusít, szorgalmat nem fejt ki és nagy erkölcsi vagy testi fogyatkozások miatt ifjak tanítására alkalmatlan. A megokolt határozat ez esetben is közzendő a jelölttel.

A közoktatásügyi miniszter fentartja magának a jogot, hogy egyes esetekben, különösen papoknak vallásitanítókul alkalmazása esetén, a kétévi gyakorlati kiképzés teljesítésétől felmentést adjon.

A többi német szövetséges kormányokkal való értekezés a próbaév elismerését illetőleg fentartatik.

Ezzel a szabályzattal szemben különböző állást foglalnak el a kisebb német államok, de nagy részük idegenkedik a két gyakorlati év elfogadásától, s egy gyakorlati évet is elégségesnek tartanak. Olyan kis államok, melyek intézeteik csekély számánál fogva nem remélhetik, hogy kandidátusaiknak alkalmazásáról gondolkodhatnak, természetesen kénytelenek elfogadni a szabályzatot, hogy jelöltek előtt el ne zárják a másutt való alkalmazás útját. Ellenben, a mely államoknak e tekintetben nincs mit aggódniok, *azok saját tetszésük szerint szabályozhatják a dolgot*, nincsen megkötve a kezük.

Weimar nagyhercegség pl. — intézeteinek száma igen csekély lévén — csaknem teljesen hasonló szabályzatot adott ki s ezzel bizonyítványainak általános érvényt szerzett. Mindamellet vannak szabályzatában figyelemre méltó részletek, s az a körülmény, hogy a *gyakorlati képzést magával a (jenai) egyetemmel szoros kapcsolatba hozta*, különös jelentőséget ad e szabályzatnak. Ugyanazon czélnak elérésére t. i., melyet a porosz szabályzat kitűz, a weimari szabályzat legalkalmasabbnak tartja első sorban a gyakorló iskolával egybekötött pædagogiai egyetemi seminariumot. E pontja (4. §.) így hangzik:

«Az egyetemi pædagogiai seminarium vezeti be a kandidátusokat a nevelés és tanítás általános elméletébe és megmutatja a tanítás feladataira való alkalmazásukat a gyakorló iskolában. A jelöltek rendszeren hallgatják a pædagogiai seminarium vezetőjének a pædagiáról és segédtudományairól tartott felolvasásait, melyekért azonban, ha a kandidátusok szegények, az illető állam fizeti a tandíjat. Szintügy részt vesznek a seminarium theoretikus és praktikus gyakorlataiban. Jelen vannak a seminariumi iskolában hetenkint egyszer tartandó próbatanításon s az ezt követő megbeszéléseken, s legalább az első félév alatt vállalnak valami kisebb, heti 2—3 órából álló tanítói feladatot egy seminariumi tanár példája és vezetése nyomán.»

Erre a célra van Jénában a pædagogia egyetemi tanárának dr. Reimnak vezetése alatt berendezve egy elemi iskola, melyhez

egy-két polgári osztály s egy gymnasiumi osztály is csatlakozik. E gymnasiumi osztály újabb rendelkezés szerint megszűnt s a múlt nyári félévben már nem existált. Valószínűleg abból a föltevésből indult ki a kormány, hogy az első évben jobb, ha az általánosabb érvényű és kisebb szakszerű apparatust kívánó elemi tanítással foglalkoznak a jelöltek, a próbaév alatt elég alkalmuk lesz a gymnasiumi tanítás rendszerével megismerkedni. Részemről azt hiszem, hogy, bár az ilyen elemi gyakorló iskola igen alkalmas a pädagogiai tudat felköltésére, a pädagogus munka egységének megismerésére s arra, hogy magát a tudományt a pädagogia szolgálatába vonja, mindamellert nem elégséges a jövő gymnasiumi tanár pädagogiai kiképzésére, valamint hogy az így származó hiányt a próbaév sem fogja pótolni, minthogy az elméleti képzés nagy részét az első évvel bevégzettnek tekinti. Helyesen mondja dr. G. Richter a jenai gymnasiumi seminarium ismertetésében (Jenai Jahreshericht 1890/91) jó oldalainak elismerése mellett: «Ez (a neme a képzésnek) nem mutathatja meg az elméleti tételnek magasabb iskolákra való alkalmazását, nem ismertetheti meg a jelölteket a legfontosabb tantárgyak módszertanával.» Másrészről nagyon szükségesnek tartja a tanárképzés e kettős iskoláját s azt mondja, hogy ebben a tekintetben, mely a porosz szabályzatban nincs kellőkép respektálva, a gyakorló iskolával egybekötött egyetemi pädagogiai seminarium más intézkedések által alig pótolható, becses támogatást nyújt a tanárképzésnek. «A seminariumi osztályban — így folytatja Richter — átlátszóbb és egyszerűbb a tananyag, megkönnyíti az elmélet alkalmazását s lehetővé teszi, hogy a jelölt gyorsabban beleélje magát a tanítói tevékenységbe. Különösen üdvös a tudományára büszke jelöltnék, ki a kicsinyek világától és szükségéitől elidegenedve, az akadémiai előadások nyelvéhez szokva nagyon is hajlandó azt az osztály előtt is vizsgálgoztatni, — igen üdvös, mondom, reá nézve, ha a kicsinyek elé állitva nem tehet egyebet, mint hogy a gyermeki lélekhez leereszkedjék, szóval és tettel a gyermeki értelemhez alkalmazkodjék.»

Mindebben természetesen igen nagy szerepük van a jenai viszonyoknak, hol az egykor Stoy által alapított elemi gyakorló iskola újabban 1886 október 11-ikén Rein által föllelevenítve, oly hagyomány volt, melylyel számolni kellett.

De mielőtt e gyakorló iskola ismertetésére áttérnék, hadd említsem fel a weimari szabályzatnak a porosztól eltérő egy pár nevezetesebb pontját.

Említést érdemel az 5. §. c) pontjában az, mely a rajzolásban járatlan jelöltnéknek a gymnasiumi rajztanító által adandó cursuson alkalmat akar adni, hogy a perspektivikus és síkraizban, a táblán való rajzolásban gyakorolják magukat. Továbbá a d) pont, mely az egyetemi seminariumra való tekintettel annak vezetője és a

gymnasiunai direktor közt az érintkezést és észrevételeik kicserélését magától értetődőnek mondja. A 7. §. szerint pedig a direktor az év vége felé a miniszteriumhoz adandó jelentését saját tapasztalatain kívül az egyetemi pädagogiai seminarium vezetőjének írásbeli ítéletére is alapítja, s azt mellékeli is jelentéséhez. Említést érdemel a 7. §. utolsó pontja is, mely szerint a seminaristáknak erejüket és idejüket egészen pädagogiai kiképzésüknek kell szentelniök s privát-tanítás útján való mellékkereset csak a direktor beleegyezésével engedhető meg.

Ezzel áttért az egyetemi päd. seminarium szervezetének és eljárásának ismertetésére.

Czélja egyrészt a pädagogiai tudomány továbbfejlesztésére, másrészt tudományos törekvésű tanárok elméleti és gyakorlati képzésére szolgál.

A direktor vezetése alatt Oberlehrerek veszik át az egyes osztályok minden tárgyát s ők felelősek az osztályért; hetenkint referálnak a konferenciákon osztályuk állapotáról, s betérjesztik a jövő hétre szóló tananyagot; egymás osztályaiban hospitálnak; a szülőkkel gyakran érintkeznek. Ők vezetik be a jelölteket az órákra való előkészületbe, átveszik írásbeli præparatiójukat s időnkint benyújtják az igazgatónak; órákon felügyelnek (a jelöltek csak nagy ritkán, szükség esetén veszik át önállóan a tanítást). Joguk van a tanításba beleszólni, de csak rövid utasítások és figyelmeztetések vannak megengedve. Lehetőleg óra után azonnal megbeszélnek velök a dolgokat. Időnkint összes jelöltjeikkel tartanak értekezletet.

Az Oberlehrerek közt van egy *állandó* s ez több tekintetben helyette az igazgatónak.

Tag lehet a jeni egyetem bármely hallgatója. Ezek vagy rendes tagok vagy rendkívüliek. Azok közé tartoznak, a kik az iskolában tanítást vállaltak. A heti konferenciákon mind részt vesznek. Tanítást csak hosszabb hospitálás után vehetnek át, még pedig egy félévre. Minden tanításnak írásbeli præparatio az alapja, s ennek lehetőleg methodikus egységet kell földolgoznia. Pontosán fel kell jegyezni benne a koncentráló kérdéseket s a synthesis és systema czélba vett eredményeit. A præparatiót az illető osztály vezetőjének kell átadni, az átnézi, megjegyzéseivel ellátja s átadja a direktornak, végre visszaadják a jelöltnek végleges megállapítás végett. A tananyagnak így elkészült darabja egyik szakasza az év elején főbb részeiben és fokaiban előre megállapított tanmenetnek, melyet az Oberlehrer a szükséges módosításokkal havi táblázat és heti czélok alakjában a tanteremben kifüggeszt. Ezen az úgynevezett koncentráló táblázaton az egyes tárgyak összekötő vonaljai is fel vannak tüntetve, hogy a tanulók gondolkörének szétforgácsolását megakadályozzák. Erre ők igen nagy súlyt helyeznek. Hogy a koncentráció fontos a tanításban, az kétségtelen; más kérdés,

mely beható fejtegetést kívánna, mennyire igazolható az okszerű pädagogia elveivel a koncentraczióknak minden részletre kiterjedő gyakorlati alkalmazása, s nincsen-e tulságos mesterkéltég az összekötő szálak keresésében.

A seminarium munkásságának főbb mozzanatai:

1. *A theoretikum.* Az egyetemen mégy végbé. Különösen methodikus kérdéseket beszélnek meg a direktor elnöklete alatt. Ide tartoznak a tagok *írásbeli munkálalalai* is.

2. *A praktikum.* Ez áll hetenkint egyszer a direktor és az összes tagok jelenlétében tartandó próbatanításból. A direktor kijelölése szerint a rendes tagok vagy az Oberlehrerek tartják. A próbatanításnak a rendes tanítás menetét és képét kell feltüntetnie. Az állandó Oberlehrer egy főbírálot jelöl ki reá, ki írásbeli bírálatot készít, s azt az értekezlet napja előtt az osztályfőnek; aztán a direktornak átadja. Ezt aztán értekezleten felolvassák és megvitatják. Előbb azonban maga az előadó olvassa fel önbírálatát. Mindkettőt könyvbe is beírják.

Ugyancsak az osztályfő jelöl ki egy lajstromozót, ki a próbatanítás alatt rovatokba jegyzi, hány kérdésre feleltek helyesen; helytelenül vagy sehogy, s hány összefoglaló felelet volt folyékony vagy akadozó.

3. *A konferencia.* Hetenkint egyszer a direktor, kivételesen az állandó Oberlehrer vezetése alatt. Tárgyai: az iskolai ügyek általában s különösen a heti praktikum. Ebben első az önbírálat, aztán a bírálat és a megvitatás, melyre a tagoknak készülnie kell. Végül a direktor összefoglalja az eredményeket s ítéletet mond a próbatanítás fölött.

Az összetartás ápolására való a *látogató könyv*, melybe bármely tag beírhatja észrevételeit valamely tanításra nézve, s az illető válaszol reá, míg a konferencia el nem dönti az ügyet.

A seminarium tagjai szép számmal vannak; így pl. 1880/90. téli félévében a három Oberlehrerrel együtt volt 24 tag, 1890 nyári félévében 32. A tagok a seminarium vezetőjével a legjobb egyetértésben élnek. A heti konferenciát egy vendéglő külön helyiségében tartják sör mellett, de a legnagyobb komolysággal. A próbatanítás bírálatán kívül egyes tagok összefüggő methodikus dolgozatokat is olvasnak fel megvitatás végett. Így pl. ott-létemkor egy jelölt Robinson történetének miként való methodikus kezeléséről olvasott fel terjedelmes tervezetet, melyet aztán részletesen megvitatattak. A tagok jelentkeznek a szólásra s csak a direktor engedelmével beszélnek. A direktor helyett több esetben az állandó Oberlehrer felel a fölvetett kérdésekre, kételyekre s csak mikor a tagok mindent elmondtak, akkor nyilatkozik maga a direktor. A konferencia néha éjfélig is eltart.

A gyakorló-iskolában a tanulók száma csekély; ezt kívánta már *Herbart* a gyakorló-iskolától; mert a tanulók nagy száma mel-

lett részint fegyelmi, részint tanulmányi nehézségek állhatnak elő, melyek itt, hol a módszer javítása a fődolog, igen zavarólag hatnak a tanító-munkásságra. Az osztályok száma sem teljes. Ezt már sokan kifogásolták s hiánynak tartották, hogy a jelölt nem tekinthet bele az egész iskolai organismusba. Ez azonban nem is célja a gyakorló-iskolának; *kész* nevelőket és tanárokat nem képezhet, csak el akarja őket látni általános pädagogiai műveltséggel és érdeklődéssel, hogy ez alapon aztán tovább fejlődhessék. «Je größer, je schulmässiger — mondja *Herbart* — desto mehr würde die Eigentümlichkeiten des Seminars verloren gehen» (Päd. Schriften II., 273. l.).

Van még két igen figyelemreméltó mozzanata a gyakorlóiskola életének; az egyik az iskolai műhely, hol a fiúk egyebek közt ügyesen *mintáznak* is, a másik az iskolai utazások, kirándulások, rendszeres ápolása.

Áttérek most a jenai *gymnasiumi seminarium* ismertetésére. Feladata a gymnasium szervezetébe és a gymn. tanszakok methodikájába való bevezetés. Első dolog, hogy a kandidátusoknak alkalmat adjon minden tekintetben mintául szolgálható tanítás okos megfigyelésére. Minthogy azonban — mint említett jelentésében dr. G. *Richter* mondja idegen tanításnak haszonnal való megfigyelése csak saját oktató tevékenység mellett lehetséges (oly pont, melyet a porosz szabályzat 5. §-a nem vett tekintetbe), azért csakhamar egymás mellett kell haladniok a kandidátusok saját tanító-kísérleteinek gondos vezetés alatt a megfigyeléssel.

Ezért felváltva majd a direktor vagy a szaktanárok tartanak mintatanítást a kandidátusok előtt, majd a kandidátusok tartanak próbatanítást alapos előleges és utólagos megbeszélés kíséretében. Az előleges megbeszélés a kandidátus írásbeli *præparatió*jához fűződik. Az utólagos megbeszélés beható, részletes kritikát kíván. A menet ugyanaz, mint az egyetemi seminariumban: a jelölt önbírálata, társainak kritikája (mindkettő azonban csak *szóbeli*) a szaktanár és direktor összefoglaló és kiegészítő kritikája. Ezekon kívül szükséges összefoglaló utasításokat is adni egyes szakok methodikáját, a tantervet, a fegyelmet, iskolai szervezetet, egészségügyet stb. illetőleg. A jelöltek részt vesznek a heti konferenciákon: testgyakorlatokkal is rendszeresen kívánják őket foglalkoztatni; nemkülönben az igazgató a kormány beleegyezésével rajzkurzust szándékozik berendezni a jelöltek számára, igen fontosnak tartván és méltán, hogy a tanár ne csak szóval tudjon leírni valamit, hanem tollal és krétával a táblán is. Az igazgató dr. *Richter* említett ismertetése végén figyelemre méltó megjegyzést mond: «Erős meggyőződésem, hogy jól szervezett seminariumi év derék kandidátusok számára nélkülözhetővé fogja tenni a próbaévet. Ezért a legfelső iskolai hatóságnak fönn kellene tartania, hogy

megfelelő káandidátusokat a seminariumi igazgató ajánlatára egészben vagy részben felment a próbaév alól.»

A *seminariumi évnék* e berendezése azonban (egyetemi, pædagogiai és gymnasiumi seminarium) méltán aggodalmat kelthet, hogy a jelöltek esetleg ugyanazon időben foglalkozván tanítással az elemi gyakorló-iskolában is, a gymnasiumban is; vagy túlságosan meg lesznek terhelve, vagy feladatuknak nem fognak mindkét részről teljesen megfelelni. Ez aggodalom annál jogosultabbnak látszik, mert a gymnasium — mint észrevettem — időnek előtte elvonja a jelölteket a gyakorló-iskolától. Természetes is, mert foglalkoztatja, dolgot ad nekik, s akkor a gyakorló-iskolában nem tehetnek eleget minden feladatuknak. Igaz, hogy a gymnasiumban csak rövidebb ideig tartó tanítást, kisebb feladatokat kapnak, de épen azért ezt bátran a próbaévre lehetne hagyni.

Itt találok helyén valónak, hogy Jénát elhagyván, egy kis kitérést tegyek és *Willmann*-nak, a prágai egyetem pædagogiatanárának tanárképző működésére térjek át, mert ő — mint alapjában *Herbartista* — talán legközelebb áll a *Rein*-féle törekvésekhez.

Prágában egyébiránt különösen az egyetemi proseminariumok szervezete érdekelt. A proseminariumoknak — melyek az egyetemen a seminariumot megelőzőleg vannak szervezve — az a céljuk, hogy a középiskolából különböző készültséggel egyetemre lépő ifjakat közösen bizonyos alapvető munkával foglalkoztassa, s így a seminariumi és egyetemi kurzus gyümölcsözőbb végzésére képesítse. A philologiai proseminariumban hetenkint két görög, két latin előadás van, s részint szó, részint írásbeli feladatokkal foglalkoznak, így pl. auctorok (pl. *Plutarchos*, *Isokrates* vagy *Lukianos*) magyarázásával, fordításával, grammatikával, stilitikai gyakorlatokkal, míg a seminariumban már inkább az önálló tudományos buvárkodásba akarják bevezetni a tagokat. Így pl. a proseminariumban görögre fordítják *Sallustius Catilináját*; vagy a tanár német szöveget diktál s a hallgatók vagy mindjárt, vagy a diktálás után latinra fordítják s azután teszik meg megjegyzéseiket. Látni való, hogy a proseminarium így szintén alig szolgálhat specialisan a tanár pædagogiai képzésére, hanem inkább a szaktudományi képzés előkészítő-iskolája akar lenni. A négy évi kurzusból egy év esik a proseminariumra, de különösen jelesek már $\frac{1}{2}$ év elteltével a seminariumba kerülhetnek, hol aztán előadásokat is tartanak a hallgatók. A cél általában «szakszerűen tudományos»; a methodikus képzés a pædagogiai seminariumban történik.

E pædagogiai seminarium vezetője dr. *Willmann Ottó*. Az első félévben a jelöltek az ő előadásait hallgatják az egyetemen; aztán egy nyilvános gymnasiumban az igazgatótól kikéri az önként jelentkező tanulókat valamely osztályból, hogy jelöltjeit így gyakorlatilag is foglalkoztathassa egy heti rendkívüli órában (szombaton

d. u.). Minden héten más jelölt tart előadást írásbeli *preparatio* alapján; hosszabb feladatokat többek közt osztanak fel. Ez tehát olyan próbatanítás-féle egy előre kitűzött témáról. Természetesen a fiuk nagyrészt ismeretlenek a kandidátus előtt, régiebb ismereteket csak tapogatózva kérhet számon tőlük, szóval — a minek hiányosságát maga Willmann is elismerte, — igazi iskolászerű tanításról nem lehet szó; de a gyakorlati foglalkoztatás és alkalmas témák kidolgozása mégis igen tanulságos a jelöltekre nézve. Ezek a *praktikumok*. A bíráló konferenzia a közvetlen benyomások reprodukálhatása céljából mindjárt az előadás után szóbelileg történik. Sok ily témát említett fel előttem Willmann, pl. Weimar és Jena a német klasszikusok korában (VII. osztály), az Ázsiába vivő utak (II., III. osztály), a régiek matematikája, Vergilius a középkorban, Róma topographiája, Egyiptom Herodotosnál, a német közmondás, Livius praefatiója, Schiller Bürgschaftja, Horatius sententiái, a görög időképzés rendszere stb.

Rendesen már előre felveszi egyetemi előadásaiba a következő évben kidolgozandó nevezetesebb témákat (*theoretika*).

A miniszterium megbizta Willmannt, hogy hozza közelebbi viszonyba a seminariumot az illető gymnasiummal, s hogy a direktor is vezető legyen két tanársegéddel (egy a realis, egy a philologiai tanszakra). A további cél gyakorlati-osztályok felállítása, vagyis — mint Willmann kifejezte magát — «a budapesti gyakorló-iskola utánzása és elérése».

Dr. Willmann Zillernék lipcei gyakorló-iskolájában tanult, melyre hálásan emlékszik vissza. Újabb időben megszűnt a Ziller intézete, de a bennlakó árvák megmaradtak, és más iskolákat látogattak. Azonban a Ziller-alapította (polgárokból álló) Übungsschulverein kérvényt nyújtott be a miniszteriumhoz egyetemi seminarium alapítása ügyében. A miniszter azt felelte, hogy ezt csak az egyetemnek van joga kívánni, s elutasította őket; ha azonban az egylet magán népiskolát akar felállítani gyakorló iskolául, akkor ebbeli kérelmét a Schulinspektor útján küldje be a miniszteriumhoz. Ez megtörtént, az engedélyt megadta a miniszter, de későn (április havában), mikor a gyerekek már más iskolákba voltak beosztva. Így aztán csak ez iskolai évben nyilhatott meg a gyakorló-iskola dr. Glöckner egyetemi magántanár vezetése alatt. A Ziller intézete is privát intézmény volt, csakhogy független, míg a mostani a Schulinspektor felügyelete alatt áll, mindamellett tanterv dolgában szabad keze van. Az intézet Herbart szellemében fog működni. Ez évben az első osztály nyílt meg; vezérfonala *Reinnek Das erste Schuljahr-ja*.

Németországnak talán legnevezetesebb tanárképző-intézete jelenleg a *hallei* seminarium praceptorum (a Franckeféle alapítványokban), mely 1881 óta dr. Frick vezetése alatt

áll.* Kiváltsága ez intézetnek, hogy míg a seminariumi és a próbaév rendszeren más-más intézetnél töltendő, itt mindkét év végezhető. Mellőzve ez intézetnek különben érdekes történeti múltját, itt jelen viszonyainak ismertetésére szorítkozom.

A képzés a következő:

I. Elméleti, még pedig 1. általános didaktikus utasítás az intézet direktora által; 2. az egyes tárgyakban való, methodikus utasításon alapuló bevezetés az intézet direktora (dr. Frick), a latin középiskola igazgatója (dr. Fries), és a gymnasium, reálgymn. egyes tanárai (seminariumi tanárok) által; 3. az általános pädagogiai didaktikai irodalommal való tervszerű megismertetés.

Ehhez járul a praktikus képzés szintén három irányban:

1. Rendszeresen megállapított hospitálás a seminariumi és más tanárok óráin. Először csak a saját szakukban hospitálnak. aztán a rokon szakokban, végre a távolabb állókban; három hónap elteltével tetszésük szerint is hospitálhatnak. 2. Van közös hospitálás is bizonyos meghatározott időben a direktor vezetése alatt, (mintatanítások) melyben a jelöltek mind részt vesznek, esetleg az érdeklődő tanárok is. E közös hospitálás eleinte népiskolában történik, csak később a középiskolák osztályaiban, eleget téve Willmann ama mondásának: «Die Elementarschule ist die hohe Schule für die höhere». 3. Végre a jelöltek maguk is tanítanak eleinte állandóan a számukra kijelölt osztályokban és órákban, aztán csak egy ideig más órákban, és más osztályokban. Az első három hónapban nem tanítanak; aztán 6—6 órára (legfőleg 10-re) kötelezhetők. A vezető tanár t. i. próbát tesz a jelölttel s a jelölt, ha előadása sikerül, átveszi a tanítást. A próbaévben azonban 20 órára is (6 óra itt is ingyenes, a többiért egyenkint 1½ márkát kapnak). Ez utóbbira nézve meg kell jegyeznem, hogy a magam részéről nem tartom czélszerűnek ezt az ideig-óraig való próbálgatást és csak az állandóan legalább egy semesternyi időn át folytatott tanítást találnám czélravezetőnek. Az a «vorübergehend» tanítás kész tanároknak sem adna elég időt arra, hogy a tárgyba igazán beleéljék magukat. A jelöltek csoportokra oszlanak. Jelenleg három fő csoport van: az első a történet-, német-, földrajzi csoport az általános pädagogiai vezetéssel együtt az igazgató kezében; a második a görög-, latin, francia-csoport, a harmadik a matematika és természettudományi csoport.

A didaktikai-pädagogiai fejtegetéseken mindnyájan részt vesznek a jelöltek, esetleg a tanárok is. (Szerdán 11—12, a próba-előadások után). Itt referál a direktor az ujonnan megjelent didaktikai művekről, s a nevezetesebbeket a jelölteknek figyelmébe ajánlja.

* Az erős testalkatú, rendkívül tevékeny férfút, kinek pädagogiai folyóirata a legszélesebb körben ismeretes, a múlt hónapban az influenza ragadja el. Ki lép ürült nyomába?

Ehhez csatlakozik a próbaelőadás megbeszélése. Próbaelőadást csak az tart, a ki már egy fél éven át tanított. A jelölt ilyenkor okvetetlenül írásbeli pręparatiót készít (különben inkább csak eleinte, a történetből rendszeren), melyet előre átad a direktornak; de előre nem igen beszél meg, inkább utólag. Alkalmam volt egy próbaéves tanárjelöltnek az Unter-Tertiában a német történelemből tartott próbatanítását annak a konferencián való megbeszélését meghallgatni. E történeti előadás annyival érdekesebb volt rám nézve, mert Attilával foglalkozott, kiben a középkori despotának elrettentő képét akarta az előadó a tanulók szeme elé állítani s készségesen követte azokat a forrásokat, melyek szerint a hunnok ijesztő arczú, undok, vad népség voltak s noha különben Priskos rhetor társaságában tette meg látogatását a hún udvarnál, a jellemzés tekintetében már inkább Ammianus Marcellinust tartotta szem előtt. Oly merev egyoldalúság mutatkozott a barbár hódító erkölcstelen despotismusának e rajzában, hogy a próbatanítás megbeszélésén maga dr. Frick megjegyezte — megdicsérvén különben az előadást — hogy kár volt nem hangsúlyozni, hogy az isten kardjának feltalálása következtében Attila hivatottnak hitte magát a világalomra, hogy «ez az emberi érzésből kivetkezett szörnyeteg mégis kapjon némi erkölcsi érdeket».

A mi a megbeszélést illeti, először az anyag megválasztásáról, szólott dr. Frick tekintve azt 1. abból a szempontból, hogy «lehrkräftig» volt-e? 2. adott-e becses és szemlélhető képeket és fogalmakat; 3. egészében véve érdemes volt-e egész órán át foglalkozni vele, 4. szólott az anyag feldolgozásáról: tervszerű volt-e? belemélyedtek-e a tárgyba? megfelelő volt-e a tanítás a gyermekek felfogásának? Dicsérte a tapasztalaton alapuló fel-tüntetést (Priskos), de figyelmeztette az előadót, hogy a lényeges tények és fogalmak sorát «chorusban» többször ismételtesse a fiukkal. Ez alkalmommal nagyobb részét maga a direktor tárgyalta a jelölt előadását (nem tudom, máskor is így van-e) s a jelöltekhez csak általános kérdéseket intézett, melyekre azok többnyire általános igennel feleltek. A jelöltek részéről kinevezett bíráló nincs is.

Ugyancsak ez órában referál az igazgató, esetleg privát hospitálásairól, valamint saját minta-előadásáról is. Ottlétemkor hétfői napon az Unter-Quartában tartott dr. Frick ily mintatanítást a görög történelemből a spártai államszervezetről, nevelésről, és célja volt kimutatni, mily nevelés tette a spártai népet olyan harcziaszá, továbbá az államszervezet megbeszélésekor fölmerülő új fogalmakat megmagyarázni. Előadása különösen a rövid, velős, markirozó elbeszélő képesség dolgában volt mintaadó. Másrészt úgy tetszett nekem, hogy — célja lévén egyrészt az új fogalmak nyújtása — a tényekből nagyon is hamar emelkedett az általános-hoz. Erről az előadásról is szölt a konferencián. Elmondta célját

és a célra vivő eszközöket, de általános megbeszélés tárgyává nem tette előadását.

Egy jelölt röviden a *kérdésről*, a kérdés feltevése módjáról érkezett (a kérdésnek «aus einem Zusammenhange in einem Zusammenhange in einen Zusammenhang» kell vezetnie.) Végre dr. Frick egy pár új kérdést tűzött ki hasonló értekezés tárgyául, így: «Vom Unterrichte im Freien», «Warum empfehlen sich Reienbildungen?»

A konferenciának ily sok tárgya mellett természetesen az egy órai idő kevésnek bizonyul.

Ezen kívül az egyes csoportbeliek rendszeren minden 14 napban egyszer kerülnek értekezletre. A jelöltektől csak kisebb pädagogiai dolgozatokat kívánnak, szaktudományi értekezéseket nem.

*Frick*nek általánosan ismeretes «Lehrproben und Lehrgänge» című folyóirata már többször adott részletes kimutatást a jelöltek rendszeres foglalkoztatásáról és a tanítás módszeréről; azért arra itt nem terjeszkedem ki, hanem áttérek a hesseni nagyhercegség *giesseni* gymnasiumi seminariumára.

1876 őszén állítottak fel a *giesseni* gymnasiumnál pädagogiai seminariumot egészen a berlini seminarium mintájára, de mégis úgy, hogy a seminarium és a gymnasium egységes, közös vezetés alatt állott. A berlini seminariumnál t. i. a vezetés annyiban nem egységes, hogy praktikus gyakorlatok végett egy tagot egy, mást más iskolába utasítanak s a seminarium direktorának itt már nem lehet befolyása. Szabályzatát 1889 ápril 20-án adta ki a nagyhercegségi miniszterium. Ezek szerint a pädagogiai seminarium célja a középiskolai tanárságra készülő jelölteket a pädagogia teoriájával megismertetni, szaktudományi képzettségüket a tanítás és nevelés céljaihoz képest fejleszteni és a nyert ismeretek praktikus alkalmazására vezetni. Tagokul, a miniszteriumhoz intézett kérvény alapján, csak olyanok vehetők fel, kik a vizsgálatot *egészen* letették. A seminariumi tagok működését a direktor határozza meg. A pädagogia teoriájába a direktor vezeti be őket, szakismereteik alkalmazására és a specialis methodikus eljárásra vagy a direktor, vagy a seminariumi tagok vezetésével megbízott tanárok a direktor vezetése alatt. A jelöltek eleinte hospitálnak a vezető tanároknál, csak azután veszik át a tanítást s nyernek nagyobb-nagyobb önállóságot. Ha már kellő bevezetést nyertek, kivált a vezető tanár mintaelőadásai által, akkor minden jelölt 3—3 próbatanítást tart az igazgató, a vezető tanár s az igazgatótól kijelölt tagok jelenlétében s előadását a jelenvoltak mentül előbb kritikának vetik alá. Ezenkívül hetenként egy vagy több ülésre gyűlnek össze a seminarium tagjai, s a benyújtott pädagogiai dolgozatokat bírálják vagy más pädagogiai fejtegetéssel foglalkoznak az iskolai tanítás vagy a pädagogiai irodalom köréből. Minden tag tartozik egy pädagogiai értekezést beadni az igazgatóval közösen megállapított témáról, ki azt írásbelileg megbírálja és a seminariumban meg-

beszéli. Az igazgató évenként beható tudósítást ad be a nagyhercegségi miniszteriumnak a semináriumi tagok munkásságáról.

Eddig a szabályzat.

Az igazgató dr. *Schiller Herman* «Pædagogische Seminarien für das höhere Lehramt» cz. könyvében (Lipcese 1890) bővebb ismertetést ad a giesseni seminarium munkásságáról is. Schiller általában a gymnasiumi seminariumnak ad elsőséget az egyetemi seminariummal szemben; nem tagadja, hogy a pædagogia egyetemi tanára, ha arra való ember, összekötheti a theoriát a praxissal, de hogy ilyen összekötés valódi szükségen alapulna, tagadja. A pædagogiai egyetemi seminarium feladatának azt tartja, hogy az iskolai szervezettől függetlenül a theoria továbbképzésén dolgozzék s a pædagogiai kérdések iránti érdeklődést ébren tartsa. Egyébiránt ő maga az egyetemen is működik s rendszerint heti három órát tart a pæd. történetéről s kettőt a methodika általános elveiről. Színtígy nem barátja a gyakorló-iskoláknak, mivel — szerinte — kis dimenziójukkal, a nyilvános iskolai szervezettől többé-kevésbé eltérő alakjukkal nem szolgálhatnak a valóságos iskolai szervezet megismertetésére. Itt azonban azt hiszem, lényeges tévedéssel van dolgunk. A gyakorló-iskolák vagy bárminő gymnasiumi vagy egyetemi seminariumok nem arra valók, hogy az általános iskolai szervezetbe vezessék be a jelöltet, hanem hogy az elméleti pædagogia követelményeit lehetőleg megvalósítsák, a pædagogiai elmélkedés megállapodásait kipróbálják s a jelölteket tisztán pædagogiai érdeklődésből foglalkoztassák; elég alkalmuk lesz az életben az iskolai szervezettel, egyik-másik intézetnek talán egészen *sajátos* viszonyaival megismerkedni. Nem lehet célunk, hogy a magasabb képzés, s így pl. a gyakorló-iskolák színvonalát leszállítsuk a majdan megismerendő átlagos iskolák kedvéért, hanem hogy oly intézeteink legyenek a tanárképzés gyakorlati eszközlésére, melyek egyben-másban elérendő példakul szolgálhatnak s melyek a tanügy javulásának útját egyengetik azzal, hogy methodusokat, tanterveket, tanmeneteket stb. kipróbálnak s így a szó nemes értelmében a pædagogia tudományának kísérleti állomásává válnak. Hogy némi tekintetben rendes gymnasium is többé-kevésbé gyakorló-iskolává válik, ha jelölteket képez, bizonyosság épen a giesseni gymnasium, melynek épen egyik főérdeméül tudom be, hogy *e célja kedvéért* nem ritkán el is tér a tantervtől s több tekintetben önálló munkásságot fejt ki.

Lehetőleg minden igénynek megfelelő, Schiller szerint, pædagogiai seminariumok felállítása meglevő intézetek mellett. Ily seminarium a giesseni, mely legközelebb áll a porosz szabályzat követelte intézményhez, annak kivételével, hogy a giesseniek s általában a hesseniek *egy* seminariumi évet elégségesnek tartanak a gyakorlati tanári képesség megszerzésére. A giesseni seminarium soha sem tartotta magánál jelöltjeit egy évnél tovább, csak két évvel

ezelőtt esett meg, hogy a kormány néhány jelöltet, kik nem mutattak fel kellő eredményt, még egy félévre a seminariumba utasított. Azt sem tartják feladatuknak Schillerék, hogy — mint némely seminarium kívánja — a jelöltek szaktudományi képzettségét fejlesztészik, hanem azt tartják a gymnas. seminarium feladatának, hogy arra tanítsa a jelölteket, hogy az egyetemen szerzett tudományokat a tanítás szükségleteire alkalmazni tudják. Mindamellett gondoskodnak arról, hogy a hol szükséges, vagy a hol az egyetemi képzés hiányosnak bizonyul, ott pótlólag és tovább képzőleg működjenek a jelöltek javára. E tekintetben igen figyelemre méltó intézmények a giesseni seminariumban a klasszikus és modern nyelvekre s a fizikára vonatkozóak. Egy klasszikus philologus rendes tanár vezeti a klasszikus philologiai cursust, melyben gymnasiumi klasszikusokat a gymnasiumi tanítás szempontjából tárgyal a jelöltekkel; egy (már különben nyugalmazott) modern philologus, ki tökéletesen bírja a francia és angol nyelvet s ki egyúttal az egyetemi seminariumban is vezetője a modern nyelveknek, vezeti heti két órában a modern philologusok gyakorlati képzését lehetőleg francia és angol beszéd útján, végre a physika tanára e szakból tart cursust az illető jelöltekkel, különös súlyt helyezvén a kísérletek ügyes alkalmazására.

Szokott még lenni *természetrajzi* szakosztály és *tornászati* szakosztály, melyben heti két órában minden jelölt részt vesz, abból a czélból, hogy mint tornatanítók is foglalkoztathassák osztályukat. Különösen jellemző a giesseni gymnasiumra nézve az a törekvés, hogy a különböző szakok embereit közös munkában egyesítse s így a szaktanítás káros hatását ellensúlyozza. Erről a kérdéstről egész kis könyvet írt Schiller a Frick-féle Abhandlungok közt s «Die einheitliche Gestaltung und Vereinfachung des Gymnasialunterrichts unter Voraussetzung der bestehenden Lehrverfassung. (Halle 1890.) Giessenben az alsó és közép osztályokban rendszeren egy kézben van az egész nyelvi s történeti tanítás. E czélból a normalis osztályokban, vagyis a gymnasiumnak három osztályból álló Vorschulejában (a legfelsőbb osztályban) minden jelölt foglalkozik a számtan, a német és a honismertetés tanításával. A normalis iskolában való foglalkozást Schiller is nagyra becsüli, mert a tanítás technikáját bennök fejlettebbnek tartja a középiskoláknál.

A belépő jelölteknek heti négy órában van theoretikus seminariumok, sőt az első pár hét alatt naponként 1—2 órában. Az első hetekben psychologiai és ethikus alapon az egész pädagógiát ismétlik. A psychologióra és ethikára mintegy 12—15, két óras ülést fordítanak. Minden jelöltre nézve közös feladat az iskolai fegyelem, a tantárgyak képző elemeinek ismerete s a tanítás általános eszközei és általános feladatai felől való tájékozódás; ehhez tartozik a concentratio kérdése is. Ezekre évenként átlag 19 ülést tartottak. Továbbá az iskolai törvények és iskolai egészségügy meg-

beszélésére összesen kilencz ülést szántak. Az egyes tárgyak methodikájának megbeszélése összesen 52—56 ülést kívánt. Itt különösen három iránya volt működésüknek: 1. referádák alapján a kérdésekbe való irodalmi bevezetés; 2. az illető szak tagjainak tapasztalatai alapján az elvégezhető anyag megállapítása s 3. szakba-vágó feladatok megoldása az illető szakbeli tagok által. Mindezeket naggyobbára az igazgató vezeti, de már a szakbeli kérdéseknél a seminariumi vezető tanárok is nagy szerepet játszanak, úgyhogy az első methodikus útmutatást éppen ők adják. Miután ugyanis az általános bevezetést megkapták a jelöltek (belépés csak a téli semester kezdetével van) s karácsonyig már a Vorschulében tartottak 2—3 órát, az igazgató felosztja őket az egyes szakok tanárai közt; azokat hallgatják aztán egy ideig, felvilágosításokat kérnek tőlük s egy pár hét múlva esetleg a tanítást is átveszik bizonyos előre megállapított feladatok keretére szorítkozva. Írásbeli præparatiót nem kívánnak, csak præparatió-vázlatot. Részletesebb præparatiót csak akkor kívánnak, ha az illető éppen nem tudna mozogni. Præparatióját az óra alatt is használhatja a jelölt. Minden kandidátusnak legalább három ilyen próbatanítást kell tartania az összetartozó tárgyak mindenikéből. A hol szükségesnek mutatkozik, a jelenlévő vezető tanár bárhol beleszóllhat az előadásba s jobb irányba terelheti. A próbatanítás megbírálása közvetlenül óra után történik, mint Fricknél, tehát szintén nem írásbeli referádák alapján, de a tulajdonképeni seminariumi órákon kívül. Jelen vannak az igazgató vezetése mellett a vezető tanár s az órán jelen volt jelöltek. Először maga a jelölt mondja el tanításáról a maga észrevételeit, aztán a többi tagok, a vezető tanár s végre az igazgató. A megbeszélés főbb szempontjai ezek: 1. Az anyag megválasztása és elrendezése magában véve s a rendelkezésre álló időhöz viszonyítva. 2. Tárgyalás *a*) a három fő tanítói működés (szemlélet, gondolkodás, gyakorlás); *b*) a kérdések feltevése (*concentratio*). 3. A tanár magatartása (fegyelem, az egész osztály foglalkoztatása stb.). 4. Végeredmény: az óra eredménye. Volt-e haladás a tanárnál?

Minden tárgyból tartanak az illető tanárok mintaelőadásokat; maga a tanár is írásbeli dispositiót készít s azt előre is tudomására hozza a jelölteknek; előadását aztán megbeszéli velök.

Sajátságos, hogy a földrajz (mint a torna) mindnyájukra nézve kötelező a három alsó osztályban s a legfelső fokon. Ezt eredetileg kénytelenségből tették, mert földrajzra nem volt tanszék egyetemükön, de fenn akarják tartani továbbra is, a *concentratio* kedvéért. E gyakorlatokkal február közepéig készülnek s az év végét (márcz. 15-ikén végződik a tanév, s húsvétkor kezdődik az új) arra használják föl, hogy a jelölteket az illető tanárok megismertessék a rajztanítással és a természetrajzi, oktatással. Ugyanekkor hospi-

tálnak felsőbb osztályokban. A nyári félévvel kezdődik foglalkozásuk 3-ik része; ekkor általában magasabb osztályban kezdenek működni augusztusig s minden szakban megkapják a tanítást *egy hélig*, a mi esetleg ismétlődhetik is.

A nyári félév alatt készítenek pädagogiai dolgozatokat is, melyekhez már a téli félév végén megadja az igazgató a témát; esetleg a jelölt maga választ témát. Nem kívánnak önálló tudományos dolgozatokat, hanem egyrészt methodikus feldolgozásait, összeállításait némely kérdéseknek, másrészt különféle, a praktikus tanítással vonatkozásban levő témákat, vagy egyes osztályok tananyagának összefoglaló, okadatolt áttekintését.

A giesseni gymnasiumi seminárium általában igen jó benyomást tesz a szemlélőre komoly munkásságával, mi egyrészt rendkívül tevékeny, derék igazgatójának, másrészt a tanárok egyetértő működésének köszönhető. Egyáltalában a tanárképzéssel ily komolyan foglalkozó intézet szellemi színvonala természetesen sokkal magasabbá válik s így maga a tanárképzés ez ága magát a tanítást is intenzívebbé teheti.

Azok a komoly törekvések, melyek Németországon a tanárképzés javítását czélba vették, sürgős követelménnyé teszik nálunk is, hogy a gyakorlati tanárképzés kérdése mentől előbb a megoldás stadiumába jusson.

Tagadhatatlan tény, hogy egyetemeink mindeddig — legjobb esetben — csak tudósokat képeztek, tanárokat inkább véletlenül, mint e czél tudatában. Már pedig nagyon kívánatos, hogy a tanárképzés első sorban már az egyetemnek is feladata legyen. Az eddigi egyetemi seminariumok se nálunk, se máshol nem teljesítették e feladatot, mert csak tudós értekezések készítése módjával ismertették meg a tagokat. Már most az eddig feltehető legjobb esetben, ha t. i. az egyetem teljesen szakképzetten bocsátja el hallgatóit, a tanári pálya valami merőben új lesz a fiatal tudós előtt, melyen azonban, mint hiszi, tudományával és saját tanuló korából fennmaradt reminiscenciáival meg fogja állani helyét. Akadhatnak — igaz — oly szerencsés egyéniségek, kik megtalálják a helyes utat-módot, ha tapogatózva s ideig-óráig saját káruk árán is. De mennyivel nagyobb azoknak száma, a kik — mint tanárok — épen nem tudják megállani helyüket s a pädagogiai feladatok megoldásán minden tudományuk hajótörést szenved! Mert ha hallgattak is pädagogiát az egyetemen, az elméleti készültség még korántsem biztosítja a sikert; hisz az orvosi facultásokat már el se tudjuk képzelni kellő kísérleti tér, klinika nélkül! Az egyetemről kikerült tanárjelölteket elég alkalmam volt megfigyelni azok által, a kik egyetemi tanulmányaik végével a budapesti gyakorló iskolába léptek. Kétfélék voltak ezek: egyrészt tudományos képzettségök fenkölt hitében kicsinyelve tekint az ujonnan-eléje álló feladatokra és azt hiszi, hogy őt saját tudományossága «aura»-ja bizton átviszi

«per Aegæos tumultus»; ezekre nézve aztán elvesztett idő az, melyet a gyakorló iskolában mint tudós dissidensek töltenek. Más részük mindjárt belátja, hogy a mire most legfőbb szüksége volna, azt ő nem tanulta az egyetemen, s hozzá lát a tanuláshoz, sokszor épen szaktanulmányainak bővítéséhez, mert kitűnik pl. hogy ő ugyan tájékozva van Vergilius Commentátorai felől, de magát az egész Vergiliust nem ismeri, arról, hogy mit és mi módon, mily szempontból olvastasson az iskolában, fogalma sincs, s az ilyenekből válnak a gyakorló iskolának s egyuttal a magyar oktatásügynek bűzgő hívei.

Kívánatos, hogy ez mindenkinél így legyen, vagyis hogy már az egyetemi tanulmányok ideje, teszem a 4-ik év alatt alkalma legyen a tanárképző intézet tagjának arra, hogy gyakorlati pædagogiaiával is foglalkozzék, másrészt, hogy legyenek oly középiskolák, hol gyakorlati vagy próbaévet haszonnal tölthesse. Egy szóval a Németországban már szervezett seminariumi és gyakorlati évet a szükséges és viszonyainknak megfelelő módosításokkal szervezni nálunk is halaszthatatlan feladat.

CSENGERI JÁNOS.

TEENDŐINK A FŐVÁROSI ELEMI OKTATÁS FEJLESZTÉSE TÁRGYÁBAN. *

Igen tisztelt közgyűlés!

Előadásomban fel kívánom sorolni azokat a teendőket, a melyek elemi oktatásunk fejlesztését előmozdítani ígérkeznek. A midőn erre vonatkozó javaslataimat a Budapesti Tanítótestület előtt közlöm, teszem azt abban a meggyőződésben, hogy azokat egyenként és egyetemlegesen e testület igen tisztelt tagjai szíves figyelmükre fogják méltatni s így lehetővé teszik majd azt, hogy az általam felsorolandó intézkedések kellően és szakszerűen épen azok által mérlegeltessenek, a kik nagy részt hivatva vannak azok végrehajtására. Ezúttal csak az *elemi* oktatásra terjesztem ki észrevételeimet és erre kérem ki az alkalmileg eszközzendő behatóbb eszmecserét.

* A budapesti tanfelügyelő dr. Verédy Károly alelnökünk évi zárjelentésében a közigazgatási bizottság útján a tanácsot több rendbeli intézkedésre kérte fel. A «Budapesti Tanító-testület» felszólítására részletesebben is közölte javaslatait e testület közgyűlésén f. é. febr. hó 21-ikén az új városháza dísztermében tartott előadásában, melyet gyakorlati fontosságánál fogva — az előadó szívességéből — egész terjedelmében közlünk.

A szerk.